

Załącznik nr 2 do LSR:

Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu w ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Zielony Pierścień”

MONITORING LSR jest procesem systematycznego i ciągłego zbierania oraz analizowania informacji na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji LSR w aspektach rzeczowym i finansowym. Monitoring finansowy polega na śledzeniu wydatkowania środków, natomiast rzeczowy obejmuje analizę stopnia osiągnięcia mierzalnych i weryfikowalnych wskaźników wykonalności celów strategii. Proces ten służy dostarczaniu informacji dla celów kontroli zarządzania i podejmowania decyzji w sprawie realizacji i aktualizacji strategii. Monitoring pokazuje wszystkim wiarygodne, rzetelne informacje o stanie zaawansowania prac, postępach, uchybieniach zmianach, czy też zaniechaniach wraz z przyczynami i uzasadnieniem takiego stanu rzeczy.¹ **Proces monitoringu LSR na lata 2016-2023 będzie wspierany narzędziami informatycznymi pozwalającymi znacznie usprawnić pracę osób monitorujących.** Jest on opisany w procedurze monitoringu (Tabela 1).

EWALUACJA LSR jest systematycznym badaniem wartości i cech jej wdrażania w celu uzyskania odpowiedzi na pytanie główne, tj. czy zostały osiągnięte zamierzone cele oraz na ustalenie związków pomiędzy podjętymi działaniami, a uzyskanymi efektami, zwłaszcza w ujęciu średnio i długookresowymi. Komisja Europejska stosuje i rekomenduje w procesie ewaluacji następujące kryteria: trafność/adekwatność/ odpowiedniość, efektywność/wydajność, skuteczność, użyteczność i trwałość.

LGD planuje przeprowadzać corocznie **ewaluacje wewnętrzne** (bieżące, dokona ich samodzielnie) oraz **ewaluację zewnętrzną** (zostanie zlecona zewnętrznym ewaluatorom).

Ewaluacja **wewnętrzna** będzie przeprowadzana co roku, na początku każdego roku kalendarzowego (do 15 lutego) przez LGD. Będzie ona miała charakter ćwiczeń analityczno-refleksyjnych, których celem będzie bieżąca analiza procesu wdrażania i jego efektów oraz zmian w otoczeniu LSR, tak, by lepiej rozumieć osiągane rezultaty i umieć z wyprzedzeniem oszacować, w jakim stopniu zbliżają się one do osiągnięcia celów. Ewaluacja wewnętrzna będzie stanowić uzupełnienie monitoringu o konieczną interpretację (identyfikację przyczyn ewentualnych problemów), ocenę i rekomendacje działań. Zostanie ona zrealizowana w oparciu o **warsztat refleksyjny** z udziałem pracowników Biura LGD, członków Zarządu i Rady LGD. Do udziału w warsztatach mogą zostać zaproszeni także przedstawiciele beneficjentów, samorządu województwa lub innych LGD.

Podstawowym materiałem do pracy warsztatowej będą zestawienia i materiały z procesu realizacji LSR przygotowywane co roku przez pracowników LGD. Materiały te będą stanowić:

- (a) zebrane przez Biuro LGD informacje zwrotne o odbiorze realizacji LSR i działań LGD, poprzez np.: dokumentowanie spotkań z mieszkańcami, wnioskodawcami (w biurze LGD i poza nim) pod kątem zgłaszanych uwag, problemów, potrzeb itp., zebrane opinie społeczności lokalnej o odbiorze realizacji LSR poprzez np. przeprowadzone wywiady, ankiety, sondaże lub inne narzędzia do zbierania opinii od kluczowych interesariuszy (gminy) i przedstawicieli społeczności lokalnej.
- (b) przygotowane przez Biuro LGD zestawienie dostępnych danych za miniony rok kalendarzowy dotyczące co najmniej: realizacji finansowej LSR i rzeczowej (osiągnięte wartości wskaźników), funkcjonowania LGD i Biura (m.in. działań informacyjno-promocyjnych, działań doradczych, funkcjonowania partnerstwa i organów LGD), sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru LGD w oparciu o dostępne dane statystyczne, dostępne aktualne opracowania.

Warsztaty te (na temat realizacji LSR i o działaniach LGD w minionym roku) organizuje Biuro LGD. Trwają one co najmniej 5 godzin.

Dyskusja podczas warsztatów powinna być zorganizowana zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, co najmniej wokół poniższych pytań:

- (1) Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR przebiegała zgodnie z planem i można ją uznać za zadowalającą?

¹ Podręcznik dla lokalnych grup działania w zakresie opracowania LSR w ramach PROW 2014-2020

- (2) W jakim stopniu jakość składanych projektów wybieranych we wszystkich obszarach tematycznych wpływa na osiągnięcie wskaźników w zaplanowanym czasie?
- (3) W jakim stopniu stosowane kryteria wyboru projektów spełniają swoją rolę?
- (4) W jakim stopniu wybierane projekty realizowane w ramach LSR przyczyniają się do osiągnięcia celów LSR i w jakim stopniu przyczyniają się do odpowiadania na potrzeby społeczności z obszaru LGD?
- (5) Czy przyjęty system wskaźników dostarcza wszystkie potrzebne informacje niezbędne do określenia skuteczności interwencyjnej strategii?
- (6) Czy procedury naboru wyboru i realizacji projektów są przyjazne dla beneficjentów?
- (7) Jaka jest skuteczność² działania biura LGD (działań animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
- (8) Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała cele LSR?

Warsztaty zakończą się podsumowaniem, w którym zostaną zebrane ustalenia dotyczące koniecznych działań do wdrożenia w kolejnym roku.

Prezentowane dane i ustalenia poczynione w ramach warsztatu będą gromadzone w uporządkowany sposób i porównywalny z roku na rok, tak by mogły stanowić użyteczny wkład w analizę prowadzoną przez ewaluatorów zewnętrznych po zakończeniu realizacji LSR (ewaluacja zewnętrzna).

Podsumowanie warsztatu w postaci syntetycznych odpowiedzi na poruszane zagadnienia oraz informacji na temat sposobu wdrożenia rekomendacji, będzie elementem sprawozdania rocznego.

Ewaluacja **zewnętrzna** zostanie przeprowadzona jednokrotnie w latach 2021 – 2022 przez niezależnego ewaluatora – zewnętrznego wykonawcę. Wymagania jakie musi spełniać wykonawca ewaluacji zewnętrznej na etapie wyboru wykonawcy są określone w wytycznych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Wytyczne te określają także zakres ewaluacji zewnętrznej, wymaganą strukturę raportu końcowego oraz sposób rozpowszechnienia informacji o wynikach ewaluacji zewnętrznej LSR.

Cel badania: Głównym celem ewaluacji jest ocena wpływu działalności LGD i realizacji LSR na funkcjonowanie i rozwój społeczności lokalnej.

Zakres przedmiotowy badania:

| Realizacja LSR: | Działalność biura: | Funkcjonowanie partnerstwa: |
|--|--|---|
| stopień realizacji celów i wskaźników, stopień realizacji wybranych operacji, wykorzystania budżetu, jakość stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur, oddziaływanie realizacji LSR na rozwój lokalny, bariery realizacji LSR, jakość procesu partycypacji; operacji i procedur | efektywność pracy biura i organów LGD, ocena przebiegu konkursów, ocena sposobu przepływu informacji, ocena pracowników, efektywność promocji i aktywizacji lokalnej społeczności, innowacyjność, proces rozwoju pracowników, efektywność animacji i doradztwa, ochrona danych osobowych, jakość procesu archiwizacji i monitoringu. | jakość podejmowanych uchwał, skuteczność nadzoru nad biurem LGD, jakość reakcji na zmieniające się warunki, umiętność współpracy i atmosfera pracy, skuteczność działań strategicznych, jakość współpracy regionalnej i ponadregionalnej, jakość relacji z otoczeniem i promocji. |

² W rozumieniu zgodnie z definicją kryteriów ewaluacji zawartych w Poradniku ws. opracowania LSR

Zakres podmiotowy badania

Pracownicy i kierownictwo biura, członkowie LGD, Zarząd LGD, beneficjenci operacji, wnioskodawcy, którzy nie uzyskali dofinansowania, organizacje pozarządowe, mieszkańcy.

Stosowane kryteria ewaluacyjne

Kryterium **skuteczności** bezpośrednio pozwoli ocenić, na ile skuteczne są działania w zakresie osiągania celów określonych w dokumentach programowych oraz jak skuteczna jest działalność biura. Z kryterium skuteczności powiązane jest również kryterium **użyteczności**, które rozumiane jest, jako kryterium pozwalające ocenić stopień zaspokojenia istotnych potrzeb grup docelowych lub przyczynienia się do rozwiązania problemów, niezależnie od tego, czy były one zasygnalizowane przez cele interwencji. Zastosowane będzie także kryterium **trwałości**. Trwałość – w przypadku tego badania – pozwoli ocenić, w jakim stopniu pozytywne efekty zrealizowanych interwencji (na poziomie celów) mogą trwać po zakończeniu finansowania zewnętrznego, a także czy możliwe jest utrzymanie się wpływu tych projektów na proces rozwoju społeczności lokalnej w dłuższym okresie.

Przeprowadzenie badania wymaga zebrania informacji pochodzących z szeregu rozproszonych źródeł, dokonaniu ich analizy, a następnie wypracowaniu rekomendacji na poziomie eksperckim. Implikuje to konieczność zastosowania w badaniu szerokiego instrumentarium metod i technik badawczych, dzięki którym możliwe będzie zgromadzenie kompletnego i wiarygodnego materiału badawczego dotyczącego efektów realizacji LSR. W związku z powyższym planowana jest realizacja badania z wykorzystaniem koncepcji **triangulacji** metodologicznej.

Triangulacja to zróżnicowanie źródeł danych, metod badawczych i perspektyw badawczych, dzięki któremu możliwe jest zgromadzenie wszechstronnego materiału badawczego i poddanie go kompleksowej analizie i ocenie. Triangulacja zostanie zastosowana odnośnie:

- ▶ źródeł danych: przeanalizowane będą zarówno dokumenty zastane różnego typu, jak i dane wywołane pochodzące ze wcześniejszych badań; dane zastaną uzupełnione danymi pierwotnymi.
- ▶ metod badawczych: łączenie różnych metod badawczych w badaniu tych samych zagadnień, co pozwoli na uchwycenie różnych aspektów badanego przedmiotu; podejście to pozwoli też wykorzystać mocne strony każdej metody przy wzajemnej ograniczeniu ich słabości;
- ▶ perspektyw badawczych: ewaluacja zostanie przeprowadzona przez pracowników biura oraz przez zewnętrznych doświadczonych badaczy, co pozwoli uzyskać bogatszy i bardziej wiarygodny obraz badanych zagadnień. Poza tym zastosowany zostanie partycypacyjny model badania, którego idea jest jak najszersze zaangażowanie społeczności zarówno na etapie przygotowania badania, jego realizacji, jak i wnioskowania i rekomendacji.

W zależności od zakresu przedmiotowego i podmiotowego badania niezbędne będzie zastosowanie holistycznego podejścia do metod i technik badawczych. W każdym z zamierzeń badawczych: realizacji strategii, działaniu LGD oraz funkcjonowaniu biura zastosowane zostaną co najmniej 3 z poniższych metod lub technik badawczych:

- ▶ Analiza danych zastanych (desk research) - to zbieranie i analiza danych zastanych, zgromadzonych w ramach innych działań lub pozyskanych bez aktywnego działania badawczego;
- ▶ Ankieta CAWI - to badanie metodą kwestionariuszową z zastosowaniem ankiety internetowej możliwej do wypełnienia ze strony internetowej lub wysłanej na adres mailowy respondenta. Ta druga możliwość zapewnia większą kontrolę, wiarygodność i może być stosowana w ewaluacji;
- ▶ Wywiady IDI (indywidualne, również przez telefon) - pozwalają na uzyskanie pogłębionych informacji dotyczących nie tylko faktów, ale również interpretacji zjawisk, motywacji czy emocji;
- ▶ Wywiady FGI (zogniskowane wywiady grupowe) - to wersja grupowa pogłębionych wywiadów indywidualnych, dzięki którym uzyskujemy skumulowany efekt informacyjny, dzięki procesom grupowym możemy pozyskać zobjektywizowane wyniki;

- ▶ Panel ekspertów - to grupa robocza niezależnych specjalistów w danej dziedzinie pozwalająca ustalić ocenę działań na podstawie danych zgromadzonych innymi metodami

Procedury monitoringu i ewaluacji

Zarząd LGD powoła zespół ewaluacyjny do realizacji corocznej ewaluacji wewnętrznej. Zespół ewaluacyjny składać się będzie z pracowników Biura LGD, członków Zarządu, Rady LGD oraz fakultatywnie z zaproszonych przedstawicieli beneficjentów, samorządu województwa lub innych LGD. Zespół ewaluacyjny ma za zadanie w szczególności zapoznać się z przygotowanymi przez Biuro LGD materiałami oraz wziąć aktywny udział w warsztatach refleksyjnych. Podsumowanie z warsztatów zostanie opracowane w formie raportu.

Załącznikiem do procedury jest tabela, w której na podstawie zakresu przedmiotowego opisany jest sposób wykonywania monitoringu i ewaluacji według poniższych pytań:

| CO SIĘ BADA? | KTO WYKONUJE? | JAK SIĘ WYKONUJE? | KIEDY? | OCENA |
|--------------|---------------|-------------------|--------|-------|
|--------------|---------------|-------------------|--------|-------|

Tabela 1. Sposób realizacji monitoringu i ewaluacji

| CO SIĘ BADA? | KTO WYKONUJE? | JAK SIĘ WYKONUJE? | KIEDY? | OCENA |
|--|--|---|------------|---|
| Monitoring | | | | |
| Wskaźniki realizacji LSR | Pracownicy biura LGD | Dane zebrane z przeprowadzonych konkursów, Rejestr danych, | Na bieżąco | Stopień realizacji wskaźników |
| Budżet LGD | | | | Stopień wykorzystania funduszy |
| Harmonogram ogłaszania konkursów | | | | Wysokość zakontraktowanych środków |
| Funkcjonowanie partnerstwa LGD | | | | Zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem |
| Funkcjonowanie biura i ocena pracowników | | | | Liczba zmian harmonogramu |
| Realizacja planu komunikacji | | | | Liczba członków LGD |
| | Liczba uchwał | | | |
| | Liczba zmian w LSR | | | |
| | Liczba odwołań od oceny operacji | | | |
| | Wyniki oceny okresowej pracowników | | | |
| | Liczba szkoleń | | | |
| | Liczba innowacji w działalności biura | | | |
| | Liczba udzielonych animacji i doradztwa | | | |
| | Liczba działań zrealizowanych w ramach planu komunikacji | | | |

Ewaluacja procesu realizacji LSR

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| <p>Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?</p> <p>Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?</p> <p>Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?</p> <p>Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?</p> <p>Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?</p> <p>Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne? W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?</p> <p>W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości? Czy i w jaki sposób</p> | <p>Zewnętrzni, niezależni eksperci (ewaluacja zewnętrzna)</p> <p>Pracownicy Biura LGD, Zarząd, Rada LGD i fakultatywnie zaproszeni przedstawiciele beneficjentów, samorządu województwa lub innych LGD (ewaluacja wewnętrzna)</p> | <p>Analiza dokumentów z monitoringu</p> <p>Wywiady IDI z kierownictwem LGD i pracownikami biura</p> <p>Wywiady FGI z przedstawicielami organizacji pozarządowych</p> <p>Ankiety CAWI z grupami interesariuszy</p> | <p>Od 2018 r. co roku (ewaluacja wewnętrzna) oraz w latach 2021-2022 na zakończenie okresu programowania (za całość okresu programowania) jednokrotnie ewaluacja zewnętrzna</p> | <p>Stopień realizacji budżetu</p> <p>Zgodność z harmonogramem ogłaszania konkursów</p> <p>Klarowność i zrozumiałość kryteriów i procedur</p> <p>Wpływ kryteriów wyboru projektów na wybór projektów spójnych z celami LSR</p> <p>Prawidłowość przyjętego systemu wskaźników pod względem gromadzenia informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach</p> <p>Stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR</p> <p>Poziom kapitału społecznego i efektywność działań wspomagających budowanie tego kapitału</p> <p>Wpływ LSR na rozwój przedsiębiorczości</p> |
|---|---|---|---|---|

| | | | | |
|--|--|--|--|---|
| <p>wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?</p> <p>W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego? W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?</p> <p>Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup? Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego? Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?</p> <p>W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne? Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?</p> <p>Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy? Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty wspól-</p> | | | | <p>Wpływ LSR na budowanie lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego</p> <p>Prawidłowość identyfikacji grup defaworyzowanych i adekwatność działań LSR do potrzeb tych grup</p> <p>Ocena innowacyjności projektów realizowanych w ramach LSR</p> |
|--|--|--|--|---|

| | | | | |
|--|---------------------------------|----------------------------------|------------------------------|--|
| <p>pracy w przyszłości?</p> <p>Wartość dodana podejścia LEADER:</p> <p>Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?</p> <p>Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?</p> <p>Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?</p> <p>Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?</p> | | | | <p>Ocena skuteczności i efektów wdrażanych projektów współpracy</p> <p>Wpływ LGD na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie</p> <p>Poziom wykorzystania stworzonego w ramach LSR potencjału rozwojowego</p> <p>Spójność realizowanych projektów ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR</p> <p>Komplementarność zrealizowanych inwestycji względem siebie lub wiodącego tematu określonego w LSR</p> |
| Ewaluacja funkcjonowania LGD i biur LGD | | | | |
| Czy sposób działania partnerstwa, w tym aktywność | Zewnętrzni, niezależni eksperci | Analiza dokumentów z monitoringu | Od 2018 r. co roku ewaluacja | Wpływ działania partnerstwa na efektywną i skuteczną realizację LSR |

| | | | | |
|--|--|--|---|---|
| <p>poszczególnych partnerów (sektorów wchodzących w skład partnerstwa) pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?</p> <p>Czy procedury postępowania i podejmowania decyzji przez Radę LGD są efektywne, przejrzyste?</p> <p>Jak jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?</p> <p>Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?</p> | <p>(ewaluacja ocena zewnętrzna)</p> <p>Pracownicy Biura LGD, Zarząd, Rada LGD i fakultatywnie zaproszeni przedstawiciele beneficjentów, samorządu województwa lub innych LGD (ewaluacja wewnętrzna)</p> | <p>Wywiady IDI z kierownictwem LGD i pracownikami biura</p> <p>Ankiety CAWI z beneficjentami i wnioskodawcami</p> <p>Zogniskowany wywiad grupowy z beneficjentami i wnioskodawcami</p> | <p>wewnętrzna oraz w latach 2021-2022 na zakończenie okresu programowania (za całość okresu programowania) jednokrotna ewaluacja zewnętrzna</p> | <p>Efektywność i przejrzystość procedur postępowania i podejmowania decyzji przez Radę</p> <p>Skuteczność i efektywność działań biura LGD</p> |
|--|--|--|---|---|